

*М.І. ПУГАЧОВ, доктор економічних наук, професор,
заступник директора
А.О. МЕЛЬНИК, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

Інтеграційні альтернативи для АПК України в умовах світової економічної кризи

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової економіки відбувається під впливом світової фінансово-економічної кризи. Країни шукають нові можливості подолання кризових явищ і подальшого економічного розвитку. Такі можливості надає інтеграція, яка сприяє розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, зростанню товарообороту та підвищує рівень міжнародної співпраці. Виходячи з цього, роль і вага країн у сучасному світі визначається державною політикою інтеграції. При цьому важливим є усвідомлення можливостей та небезпек, що чекають на шляху її реалізації.

Показовим є приклад ЄС, який на даному етапі є економічним союзом незалежних країн Європи і найвищою формою інтеграції у світі. З початком світової фінансово-економічної кризи інтереси цієї потужної організації були спрямовані на підтримання стабільності економік країн-членів, а інтеграційні перспективи були відкладені на невизначений термін. Стабілізація економічного стану дала змогу ЄС продовжити пошук інтеграційних партнерів, співпраця з якими сприяла б економічному розвитку. ЄС активно й ініціативно пропонує інтеграційні можливості своїм найближчим сусідам, аби призупинення інтеграції в умовах світової економічної кризи не призвело до стагнації та регресу.

На нинішній час в інтеграційному полі зору України є дві ключові альтернативи – набуття асоціації з ЄС і розвиток економічних відносин із Митним союзом Російської Фе-

дерації, Республіки Білорусь і Казахстану. Перед Україною постало нелегке завдання – одержати найбільші перспективи й вигоди від двох однаково важливих напрямів інтеграції. Для розв'язання даної проблеми необхідно проводити дослідження щодо визначення здобутків та втрат від інтеграції у розрізі окремих галузей економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зовнішньоекономічної інтеграції України розглядаються у працях провідних вітчизняних учених: З. Варналія [4], А. Гальчинського [2], В. Гейця [7], Д. Лук'яненка, А. Поручника [5], А. Філіпенка й інших. Роботи названих авторів внесли значний вклад у дослідження проблем і роз'яснення особливостей економічної бази та політичної складової євроінтеграції. Особливу увагу вони приділяють принципу залежності усього інтеграційного процесу від структурно-функціональних змін у світовій економіці, викликаних процесами глобалізації. В роботах О. Білоруса [1, 6], В. Власова [6, 10], П. Саблука [6] та інших науковців розглядаються проблеми розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації. Водночас питання інтеграційного впливу на економічний розвиток окремих галузей економіки України в умовах світової економічної кризи висвітлено недостатньо.

Мета статті – пошук можливих переваг і ризиків розвитку АПК України в межах інтеграційних альтернатив Європейського й Митного союзів.

Виклад основних результатів дослідження. Вибір інтеграційного спрямування визначає рівень подальшого економічного

розвитку та місце країни у світовому економічному просторі. Аграрний сектор є стратегічно важливою складовою національної економіки, тому стає необхідним визначити можливі переваги і ризики альтернативної інтеграції України.

Переваги й ризики інтеграції визначаються кількісними та якісними характеристиками. При кількісній оцінці враховуються обсяги зовнішньоекономічних операцій, тенденції їх розвитку, ставки мита, ціни тощо. При якісній оцінці визначаються зміни умов функціонування економіки. Аналіз обсягів експорту

й імпорту дає можливість визначити пріоритетні напрями співпраці та можливі втрати.

Порівняльний аналіз показує, що експорт українських товарів по всіх товарних позиціях у країни Митного союзу перевищує експорт у країни ЄС на 2,4-5,6 млрд дол. США. Проте по групі агропродовольчих товарів ситуація є протилежною: експорт української продукції АПК у країни ЄС перевищує експорт у країни Митного союзу на 1,9-2,1 млрд дол. США. При цьому частка продукції АПК у структурі загального експорту в країни ЄС і Митного союзу має стійку тенденцію до збільшення (табл. 1).

1. Експорт-імпорт продукції АПК України з країнами ЄС та Митного союзу

Продукція АПК	Експорт			Імпорт		
	Роки			Роки		
	2011 р.	2012 р.	2013 р.*	2011 р.	2012 р.	2013 р.*
Країни-члени ЄС –усього, млн дол. США	17970,8	17081,2	15320	25752,8	26156,4	25861
продукція АПК, млн дол. США	3197,2	4923,7	4755,9	2448,9	2967,6	3321,4
% від загального обсягу експорту (імпорту)	17,8	28,8	31,0	9,5	11,3	12,8
Країни Митного союзу – усього, млн дол. США	23599,4	22342,1	17764	35019,9	33981,8	25650
продукція АПК, млн дол. США	2781,6	2783,3	2827,3	854,5	999,1	981,4
% продукції АПК від загального обсягу експорту (імпорту)	11,8	12,4	15,9	2,4	2,9	3,8

* Попередні дані.

Джерело: Розраховано авторами за даними [8].

За 2011-2013 роки частка продукції АПК у загальному експорті збільшилась із 17,8 до 31,0%. При створенні з ЄС зони вільної торгівлі обсяги експорту в країни ЄС можуть збільшитися за умов доведення вітчизняної продукції до міжнародних стандартів, а обсяги експорту в країни Митного союзу можуть зменшитись. Крім того, доведення вітчизняної продукції АПК до міжнародних стандартів сприятиме розширенню ринків збуту, в тому числі серед країн Митного союзу. В умовах лише тісної інтеграції України з Митним союзом значних коливань обсягів експорту не відбудеться.

Аналіз обсягів імпорту продукції АПК показує, що частка останньої в загальному імпорті з країнами Митного союзу є на порядок меншою (в межах 2-3%) порівняно з країнами ЄС, де вона становить від 9,5 до 12,8%. Виходячи з цього, при підписанні асоціації з ЄС значних втрат від скорочення імпорту продукції АПК із країнами Митного союзу Україна не зазнає. Країни Митного

союзу, насамперед, є цікавими для України як ринки збуту власної продукції.

До товарів, що походять з України, митний тариф ЄС передбачає застосування конвенціональних мит відповідно до положень Генеральної угоди з тарифів і торгівлі та двосторонніх угод, які уклала Україна з окремими членами ЄС. За ними українським товарам надається режим найбільшого сприяння (далі – РНС). Пільгові ставки мита для харчових продуктів і сільськогосподарської продукції знижено на 10-30%, їх середньоарифметичний рівень дорівнює 12,4%. Для решти товарів мита РНС становлять від 25 до 70% від автономних ставок митного тарифу ЄС, а їх середній рівень – 6,4% [9]. У рамках зони вільної торгівлі режим митного регулювання між Україною та ЄС буде поліпшений і сприятиме зростанню обсягів експорту продукції АПК.

Підсумовуючи вищезазначене, впливає висновок, що ринок країн ЄС для України є

перспективнішим саме для підприємств АПК та їх подальшого розвитку.

При якісній оцінці інтеграційних векторів України визначені переваги й недоліки розвитку АПК у розрізі сфер та його структурних складових (табл. 2).

Серед узагальнених переваг і недоліків для розвитку АПК від поглиблення інтеграції України з Митним союзом можна визначити такі:

переваги:

зменшення політичного й економічного тиску на експортерів продукції АПК на ринок країн Митного союзу;

недоліки:

зростання залежності економічної політики України від країн Митного союзу, оскільки дана форма інтеграції передбачає формування єдиної митної політики відносно третіх країн із розподілом митних доходів.

2. Якісні характеристики розвитку АПК України в умовах альтернативної інтеграції

Сфери та структурні складові АПК	Митний союз		Зона вільної торгівлі з ЄС	
	Переваги	Ризики	Переваги	Ризики
Сфери				
Політична	Не визначено	Підвищиться рівень залежності від країн МС	Запровадження Європейських стандартів демократії та державного регулювання	Реформування та адаптація вітчизняної системи державного регулювання до Європейської єдиної політики. Врегулювання законодавчих і нормативних питань
Демографічна	Суттєвих змін не відбудеться		Нові робочі місця, поліпшення умов праці	Відплив робочої сили
Технологічна	Те саме		Освоєння сучасних технологій вирощування, обробки, збирання, зберігання сировинної та готової продукції АПК	Зростання витрат на підвищення стандартів виробництва продукції АПК до Європейських
Економічна	Зменшення економічного тиску на існуючих експортерів продукції	Формування спільної митної політики відносно інших країн	Участь у планах ЄС щодо виробництва та реалізації продукції. Збільшення обсягів інвестицій. Підвищення цін на експортну продукцію	Збільшення економічного тиску на існуючих вітчизняних виробників-експортерів продукції АПК з боку країн МС
Структурні складові АПК				
Виробництво засобів виробництва для сільського господарства та переробної галузі	Суттєвих змін не відбудеться		Підвищиться рівень технологічного забезпечення і стандарти виробництва. Розширяться форми взаємодії (лізинг, інжиніринг)	Високовартісне технологічне переоснащення підприємств харчової та переробної промисловості
Харчова й переробна промисловість	Зростання обсягів експорту	Витрати на приведення стандартів у відповідність до норм МС	Відкриється доступ до Європейських ринків	Зросте рівень конкуренції на внутрішньому ринку сільськогосподарської продукції
Сільськогосподарське виробництво (рослинництво, тваринництво)	Суттєвих змін не відбудеться		Застосування досвіду щодо вдосконалення процесу виробництва і розвитку сільськогосподарського виробництва	-
Нетоварне сільськогосподарське виробництво	Те саме		Зростання доходів від зеленого туризму	Витрати на розвиток інфраструктури
Інфраструктурне забезпечення виробників	- „ -		Розвиток інституціонального, ринкового забезпечення підприємств АПК	Те саме

Джерело: Складено авторами.

До узагальнених переваг і недоліків створення зони вільної торгівлі з ЄС для розвитку АПК України можна віднести:

переваги:

запровадження Європейських стандартів демократії та державного регулювання;

прискорення процесу впровадження сучасних технологій вирощування, обробки, збирання, зберігання сировини й готової продукції АПК;

підвищення рівня технологічного забезпечення підприємств АПК;

прискорення розвитку інституціонального, ринкового забезпечення підприємств АПК; поліпшення стандартів виробництва готової продукції відповідно до вимог ЄС; застосування досвіду європейських виробників щодо вдосконалення процесу виробництва шляхом підвищення рівня дохідності сільськогосподарського виробництва.

Варто зазначити, що прямих ризиків і недоліків немає, вони мають опосередкований характер у зв'язку з необхідністю додаткових витрат на проведення ряду заходів. Так, до них відносимо:

реформування та адаптацію вітчизняної системи державного регулювання сільського господарства до Єдиної аграрної політики ЄС;

поліпшення умов праці й підвищення заробітної плати з метою попередження відпливу робочої сили;

зростання витрат на підвищення стандартів виробництва продукції АПК і технічне переоснащення виробництва;

підвищення економічного тиску на вітчизняних експортерів продукції АПК із боку країн Митного союзу;

низький рівень конкурентоспроможності вітчизняної продукції на європейському ринку.

Вказані недоліки повністю збігаються з існуючими проблемними зонами АПК, які, безумовно, потрібно розв'язувати. Тому інтеграція з ЄС лише прискорить реалізацію необхідних заходів щодо реформування АПК України. Значна кількість якісних переваг створення зони вільної торгівлі з ЄС вказує на Європейський вектор інтеграції України, а

якісні переваги завжди з часом приводять до одержання кількісних результатів.

Висновки. Інтеграція економіки України у світовий економічний простір зумовлюється об'єктивною необхідністю й можливостями. Необхідність визначається потребою використання в національній системі відтворення міжнародного поділу праці, який прискорить процес формування ринкової економіки та нарощення національного багатства. Можливості визначаються економічним потенціалом країни й сформованим механізмом зовнішньоекономічних зв'язків на макро-, мікро-, і глобальному рівнях.

На нинішньому етапі економічного розвитку Україна має необхідність розширення меж інтеграції з країнами Європейського Союзу та збереження існуючих зв'язків із країнами Митного союзу. Інтеграція з країнами ЄС вимагає проведення додаткових реформ і застосування ряду заходів щодо приведення у відповідність інституційного й інфраструктурного, технологічного забезпечення для повної адаптації економіки у європейський економічний простір.

Проведені дослідження можуть бути доповнені аналізом втрат і здобутків від інтеграції України для кожного сегмента АПК (машинобудування, рослинництва, тваринництва, кооперації та ін.). Визначити стратегічний напрям інтеграції України в умовах світової економічної кризи необхідно враховуючи результати досліджень сукупних втрат і здобутків у всіх сферах економіки.

Список використаних джерел

1. Білорус О.Г. Глобальні стратегії Євросоюзу : моногр. / О.Г. Білорус, Ю.М. Мацейко, І.І. Вітер; за наук. ред О.Г. Білоруса. – К. : КНЕУ, 2009. – 258 с.
2. Гальчинський А. Економічна теорія : підруч. / А. Гальчинський, П. Єщенко. – К. : Вища шк., 2007. – 504 с.
3. Грановський В. Нова зовнішня політика: «Україна має план» / В. Грановський, В. Нанівська // Міжнародний центр перспективних досліджень. – 2011. – №1-2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/areas_and_research/priorities/eu_ua_aa.html.
4. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: моногр. ; за ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 768 с.
5. Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі : моногр. / А.М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2005. – 352 с.
6. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство : моногр. / П.Т. Саблук, О.Г. Білорус, В.І. Власов. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 630 с.
7. Соціоекономічна модернізація аграрного сектору України (концептуальні положення) / В. Геєць, В. Юрчишин, О. Бородіна, І. Прокопа // Економіка України. – 2011. – №12. – С. 4-14.
8. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Сайт Європейської комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/porta1/statistics/>
10. Шляхи подолання глобальної продовольчої кризи / В.І. Власов, М.А. Лисак // Економіка АПК. – 2010. – №4. – С. 138-141.

11. Amnesty International, Ukraine: Government Must Act to Stop Racial Discrimination, London, 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR50/005/2008/en/836170ae-4392-11dd-a1d1-2fa8cc41ebbd/eur500052008eng.pdf>>.

12. *Andrysek, Oldrich, and Tarja Rantala* The Local Integration of Refugees in the Republic of Belarus, the Republic of Moldova and Ukraine: “A Strategy for Action”, Kyiv Soderkoping Cross Border-Cooperation Process, 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://soderkoping.org.ua/files/integration/LocalIntegration_FINAL_eng.zip

13. *Pidluska I.* UKRAINE-EU RELATIONS: ENLARGEMENT AND INTEGRATION [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.policy.hu/pidluska/EU-Ukraine.html>

14. *Holt-Jimenez E.* The World Food Crisis // Policy Brief. October, 2008/ - №16. – P.4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.foodfirst.org>

15. *Schnytzer A.* Company performance in Ukraine: is this a market economy? / A. Schnytzer, T. Andreyeva // Economic Systems. – 2002. – Vol. 26. – № 2. – P. 83-98.

16. Trade and Development Report 1999. – New York and Geneva : UNCTAD, 1999. – 165 p.

17. Ukraine: Selected issues. IMF Country Report. – Washington D.C. : IMF, 2005. – № 05/416. – P. 32-34.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2014 р.

*

УДК 339.172:664.1

*С.А. СТАСІНЕВИЧ, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Управління ціновими ризиками на біржовому ринку цукру

Постановка проблеми. Ціновий ризик є основним серед наявних у ринковому середовищі. Існування такої об'єктивної причини, як сезонність виробництва та споживання зумовлює гостру необхідність управління ціновими ризиками на ринку агропродукції. Високий рівень цінової волатильності спостерігається на біржовому ринку цукру. Так,

на Аграрній біржі України в 2012 році ціни на цукор поступово підвищувалися в міру спливу 2011/2013 маркетингового року в зв'язку зі зменшенням обсягу пропозиції й сезонним зростанням попиту на продукт із подальшим зниженням у середині нового сезону цукроваріння (рис.1).

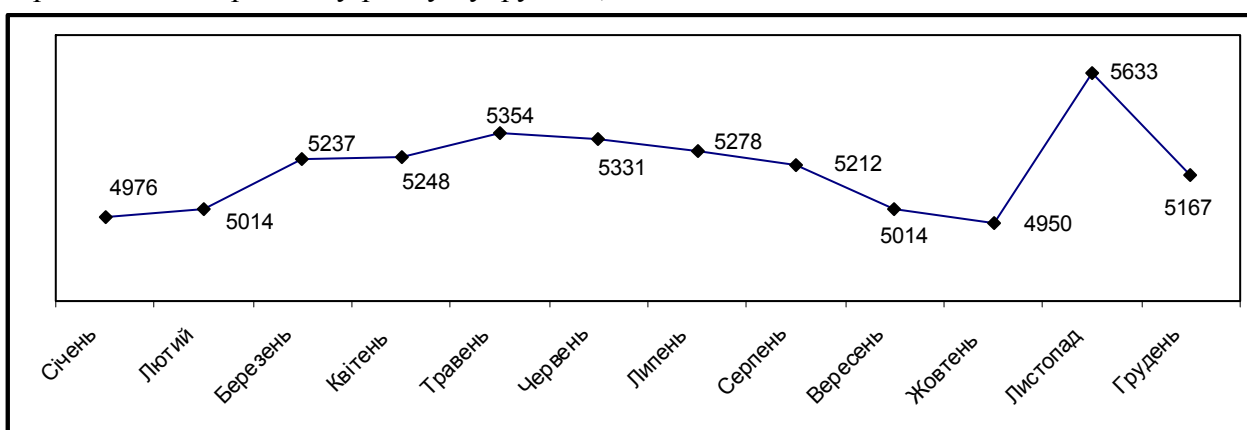

Рис. 1. Динаміка середніх цін на цукор на Аграрній біржі України в 2012 р., грн/т

Джерело: Аграрна біржа України.

© С.А. Стасіневич, 2014